Як країни Балтії, Вишеградської четвірки та Балкан протидіють російській дезінформації

Читать на русском

Як країни Балтії, Вишеградської четвірки та Балкан протидіють російській дезінформації

Сьогодні дезінформація є серйозним викликом, особливо в умовах швидкого розвитку цифрових технологій і зростання потоку інформації. Основними проблемами є недосконале законодавче регулювання або неефективність стратегій та ініціатив, що може сигналізувати про надто повільну реакцію урядів у боротьбі з дезінформацією.

Також існують технічні, технологічні та культурні аспекти, які ускладнюють протидію дезінформації. Зокрема, швидкість поширення інформації в Інтернеті дозволяє оперативно впливати на суспільство, а алгоритми соціальних мереж сприяють поширенню фейкових новин. Крім того, особливості законодавства, роботи регуляторів та окремих структур кожної з країн, які займаються протидією дезінформації, можуть ускладнювати міжнародну взаємодію в цій галузі. У цьому дослідженні видання «Детектор медіа» вивчає інституції, інструменти та законодавство в низці країн Європи, щоб побачити найкращі практики в боротьбі з дезінформацією, які можуть стати прикладом для України в напрацюванні власних ефективних тактик протидії дезінформації та розбудові відповідної інфраструктури.

Країни Балтії

Серед державних і міжнародних інституцій Латвії для боротьби з дезінформацією варто виокремити Центр передового досвіду зі стратегічних комунікацій НАТО. В Європі є мережа таких центрів, акредитованих НАТО (StratCom NATO), яка налічує 25 підрозділів. У столицях — сусідках Риги розташовані Об'єднаний центр передових технологій із кібероборони НАТО (NATO Cooperative Cyber Defence COE) у Таллінні та Центр передового досвіду з енергетичної безпеки НАТО (NATO Energy Security COE), який розташований у Вільнюсі.

Крім того, у столиці Фінляндії Гельсінкі, яка стала членкинею НАТО лише нещодавно, у квітні 2024 року, з 2017 року системно досліджують гібридні загрози сучасній Європі (The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats).

Цей центр надає інформацію про загрози стратегічним комунікаціям НАТО в країнах Балтії, зокрема про російську дезінформацію. У їхньому форматі «Роботролінг» досліджується використання російських ботів у маніпулятивних кампаніях у соціальних мережах, спрямованих безпосередньо проти Латвії та інших країн Балтії.

У цьому ж напрямку працює Державна канцелярія Латвії. Зокрема, у 2022 році вона видала електронну книжку під назвою «Посібник проти дезінформації: розпізнавати та протидіяти» (Rokasgrāmata pret dezinformāciju: atpazīt un pretoties) з рекомендаціями для органів державної влади та місцевого самоврядування, а також для пересічних людей.

Створення Департаменту координації стратегічних комунікацій Державної канцелярії стало першим кроком у розвитку необхідної інституційної інфраструктури. Цей департамент забезпечує доступ до інструментів моніторингу і підготовки державних службовців, а також виступає в ролі контактної особи між державою та великими технологічними корпораціями, які володіють соціальними мережами та платформами (так званими big tech companies).

Крім цього, варто відзначити й Національну раду електронних мас-медіа (NEPLP). Вона навчає журналістів найкращих практик і методів висвітлення подій, особливо під час передвиборчих кампаній (місцевого рівня та до представницьких органів ЄС). Рада також здійснює моніторинг контенту, визначає пріоритети та пропонує конкретні пропозиції, особливо під час криз або надзвичайних ситуацій у країні. Організація має нещодавно створену базу даних ініціатив із медіаграмотності в Латвії, а також комунікаційну платформу з медіаграмотності.

Якщо говорити про законодавчу протидію дезінформації в Латвії, це питання регулює Стаття 231 Кримінального кодексу Латвії. У ній дезінформацію характеризують як те, що «виражається в явній неповазі до суспільства або в нечесності, ігноруванні загальноприйнятих норм поведінки», що містить діяльність, пов'язану з поширенням завідомо неправдивого контенту або інформації, яка перешкоджає «спокою людей», установ або компаній.

За це передбачена відповідальність до п'яти років позбавлення волі, і це є частиною законодавства щодо хуліганства. Як інформує міністерство юстиції Латвії, стаття не означає обмеження свободи слова, але стосується «грубого порушення громадського порядку» шляхом поширення неправдивого контенту. За цією статтею вже відкрили низку судових справ, однак ця кількість не є значною та не призвела до великої кількості обвинувачувальних вироків.

Насамперед, на думку фахівців EUDisinfoLab, це пов'язано з відсутністю чіткого визначення того, що мається на увазі під поширенням фейкових новин у статті 231, що ускладнює встановлення кримінального чи адміністративного типу правопорушення, а отже не дає змоги ефективно стримувати людей від поширення неправдивої інформації. Є спроби змінити формулювання окремих частин закону, щоб безпосередньо згадувати неправдивий контент або дезінформацію.

Окрім цього, відповідно до статті 13.5 Закону Латвії «Про електронні засоби масової інформації», NEPLP (Нацрада електронних масмедіа) має право приймати рішення про заборону або обмеження доступу до вебсайтів, які загрожують національній безпеці та громадському порядку. У серпні 2022 року NEPLP, спираючись на цю статтю, закрила доступ до 80 російських медіа, а у грудні того ж року за цією ж статтею — до телеканалу «Дождь».

Наразі антидезінформаційні заходи в Латвії містять штрафи медіа за неправильне використання слів (наприклад, штраф у розмірі 8500 євро від NEPLP інтернет-порталу tvnet.lv за нібито неправомірне використання слова «депортація»), маркування карт (телеканал «Дождь» отримав штраф у розмірі 10000 євро за використання карти, на якій Крим позначений як частина Росії).

Окремі люди були затримані й оштрафовані за навмисне поширення неправдивого контенту в Інтернеті за статтею «хуліганство», зокрема за поширення недостовірної інформації про COVID-19. За «грубе порушення громадського порядку, що виражається в масових заворушеннях», Кримінальний кодекс передбачає покарання у вигляді громадських робіт, штрафу або позбавлення волі строком від 2 до 5 років.

Утім, у роз'ясненні від лютого 2022 року міністерство юстиції Латвії дискутує щодо диспропорційності кримінального покарання за поширення fake news і неправдивої інформації в контексті пандемії COVID-19. Окремі керівники медіа, наприклад головний редактор російського відділення пропагандистської інформагенції Sputnik у Литві Марат Касем, були заарештовані за шпигунство та порушення антиросійських санкцій.

У сусідній Литві серед державних інституцій дезінформацією в основному займатиметься Литовський національний центр кризового менеджменту, який зараз перебуває в процесі створення. Центр стане головною установою оперативного рівня, яка займатиметься кризовим менеджментом і цивільним захистом. До його складу входитиме ситуаційний центр, який працюватиме цілодобово та без вихідних і буде укомплектований експертами на місцях, які відстежуватимуть загрози національній безпеці Литви.

Згідно з оцінкою загроз національній безпеці уряду Литви, російська дезінформаційна екосистема є першочерговою загрозою литовській безпеці. Однак станом на червень цього року основну антидезінформаційну діяльність у країні ведуть громадські організації та незалежні аналітичні центри, такі як debunk.org, Delfi Lie Detector, литовські «ельфи», SIENA, фактчекери суспільного мовника LRT та проєкту 15min. Вони свого часу спростовували такі локальні наративи російських пропагандистів, як історія про «дівчинку з Жонави» (мале литовське містечко), яку нібито зґвалтували п'ятеро німецьких солдатів у складі бригади НАТО.

Хоч у Литви немає спеціальних законів проти дезінформації, її Конституція забороняє пропаганду війни та інші види дезінформації. Зокрема, у статті 25 Розділу II, статті 44 Розділу III та статті 135 Розділу XIII містяться положення, які за потреби можна застосувати до дезінформації.

Кодекс поведінки ЄС щодо протидії мові ненависті в інтернеті (The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online), ухвалений Єврокомісією у травні 2016 року спільно з техгігантами (Facebook, Microsoft, Twitter та YouTube) є зведеним документом, який Литва використовує для вироблення та запровадження регуляцій у площині боротьби з дезінформацією.

Спираючись на цей Кодекс, Литва може блокувати доступ до російської воєнної пропаганди у своєму локальному інтернеті. Крім того, застосовують окремі положення Закону про доступ до публічної інформації та Закону про захист викривачів.

Естонія стала однією з перших країн, яка ще у 2006 році створила Комп'ютерну групу реагування на надзвичайні ситуації для кризового менеджменту у сфері безпеки. Причиною появи цієї групи стало протистояння російськомовної меншини в Естонії знесенню пам'ятника радянському солдату в Таллінні та кампанія, що розгорнулася у російських урядових медіа та в інтернеті щодо цього. Її згодом назвали «першою офіційною кібератакою проти цілої країни».

Згідно з офіційним сайтом групи, вона отримує скарги на певні матеріали, аналізує та реагує на них, надає користувачам інформацію про прогалини в безпеці, які були виявлені в найбільш популярних системах і додатках в Естонії. Група також проводить заходи та медіакампанії для підвищення обізнаності про інформаційну безпеку.

Частиною державної стратегії боротьби з дезінформацією було запровадження в Естонії у 2010 році обов'язкового шкільного курсу з медіаграмотності. Учні, починаючи з 10 класу, проходять 35-годинний курс під назвою «медіа та впливи». Враховуючи недостатню кількість власної законодавчої регуляції проти дезінформації у порівнянні з іншими країнами регіону, Естонія покладається на релевантний досвід, законодавчу базу та регуляції сусідніх Литви, Латвії, а також рекомендації Єврокомісії та інших органів ЄС у цій царині.

Зокрема, на розроблений у 2015 році Європейською службою зовнішніх справ (External Action Service (EEAS), «План дій зі стратегічної комунікації» та роботу окремої Оперативної групи стратегічних комунікацій на Сході (East StratCom Task Force, ESCTF). Флагманським проєктом цієї Агенції (ESCTF) є проєкт EUvsDisinfo.

Вишеградська четвірка (Угорщина, Польща, Словаччина, Чехія)

Чехія класифікує дезінформацію як гібридну загрозу та безпекове питання, тому її стосуються здебільшого урядові документи — «Безпекова стратегія Чеської Республіки» 2015 року та «Національний безпековий аудит» 2016 року. В обох цих документах містяться положення про гібридні загрози. У 2022 році Міністерство оборони Чехії також підготувало «Національну стратегію боротьби з гібридними операціями», у якій ішлося про протидію пропаганді з використанням традиційних і нових медіа, а також дезінформаційним шпигунським заходам.

На думку чеського дослідника Ладіслава Кабади, тодішня чеська влада відповіла на загрозу дезінформації в інституційному вимірі до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну лише формально. Так, було створено Центр проти тероризму та гібридних загроз (Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám, CTHH) у структурі міністерства внутрішніх справ, але у 2021 році тодішній прем'єр країни Андрей Бабіш обмежив роботу центру та відкрито виступав проти його функціонування.

Однак у 2022 році новий уряд Петра Фіали оголосив про наміри впровадити посаду радника з питань національної безпеки в уряді Чехії, серед компетенцій якого були й питання дезінформації. Також було проголошено бажання «впровадити правила для більш прозорого функціонування медіа» та швидкого реагування на дезінформацію.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну прискорило впровадження цих заходів. Результатом координації дій уряду та громадянського суспільства є, зокрема, блокування восьми сайтів, що поширювали дезінформацію у 2022 році, та ув'язнення двох головних дезінформаторів країни за «наклеп на націю та підбурювання ненависті», що стало правовим прецедентом для Чехії.

Державні ініціативи, пов'язані з дезінформацією та медіаграмотністю, існують в Угорщині. Втім, на думку дослідника дезінформації Петера Креко, їхня робота є контроверсійною. Зокрема, він називає угорський уряд «неліберальною інформаційною автократією».

Після обрання Віктора Орбана прем'єр-міністром у 2010 році, його партія «Фідес» і союзницькі групи за економічними інтересами розпочали реструктуризацію публічних інституцій. Нові закони про медіа, а також встановлення контролю над державними та приватними мовниками призвели до створення медіасередовища, в якому більшість медіа підлаштовується під потреби та інтереси владної партії.

Окрім самоцензури та сприятливого висвітлення діяльності уряду, вони часто поширюють і навіть створюють дезінформацію з метою дискредитації політичної опозиції, дисидентів, а також іноземних неурядових організацій і західних урядів.

Дослідники аналітичного центру Political Capital інформують, що урядові дезінформаційні кампанії мають помітний вплив на громадську думку з багатьох питань (наприклад, ставлення до боротьби уряду з пандемією, міграції та відповідальності за російську інтервенцію в Україні). Зокрема, угорські державні медіа, як-от Hirado.hu, запустили власну службу фактчекінгу, але її вважають політизованою.

Під час пандемії COVID-19 пов'язаний з урядом аналітичний центр Századvég опублікував список новин, які він вважає «фейковими новинами або заявами, здатними залякати та ввести в оману», який, серед іншого, містив статті у критично налаштованих до уряду медіа, публікацію на сайті Угорської академії наук, а також дописи опозиційних політиків у соціальних мережах та статті у виданні The Washington Post. Проєкт із медіаграмотності головного регулятора країни під назвою «Чарівна долина» (Bűvösvölgy) вважається високоякісним, однак, за оцінкою дослідників ресурсу EUDisinfoLab, його вплив є суперечливим, зважаючи на те, що дезінформація є подекуди ключовим елементом урядової комунікації.

У законодавчому вимірі кримінальний кодекс Угорщини розглядає неправдиву інформацію, серед іншого, коли вона вводить в оману органи влади або споживачів, якщо вона може завдати шкоди суспільству в стані небезпеки — наприклад, під час пандемії чи надзвичайного стану. Цивільний кодекс забезпечує захист репутації особи та преси.

Закон про свободу слова згадує про право на виправлення, коли про конкретну особу було зроблено неправдиві заяви в медіа. Люди, дискредитовані сфабрикованим контентом у державних медіа, користуються цими засобами правового захисту.

Під час пандемії COVID-19 до кримінального кодексу були внесені зміни, щоб відреагувати на надзвичайний стан. Зокрема, в частині 10(2) Акту XII від 2020 року про стримування коронавірусу йдеться, що особам, яких підозрюють у поширенні «неправдивих фактів або […] спотворених правдивих фактів», які можуть підірвати відповідь уряду на пандемію, може загрожувати тюремне ув'язнення на строк до п'яти років.

Закон критикували за розпливчастість формулювань (навіть законна критика неправомірних дій уряду могла бути сприйнятою як така, що підриває урядові заходи реагування на кризу) та його можливий негативний вплив на свободу слова. Як наслідок, його скасували через три місяці після набрання чинності.

У 2023 році угорський парламент ухвалив законопроєкт про внесення змін до кримінального кодексу, який зменшує покарання за наклеп і дискредитацію. На думку критиків, це посилить безкарність провладних акторів, які організовують подібні кампанії. Загалом в Угорщини немає систематизованої політики проти дезінформації. «Біла книга», опублікована комітетом з питань цифрової свободи при міністерстві юстиції, має лише згадки про «дезінформацію» та «фейкові новини» в контексті виборів. А стратегія національної безпеки — постанова уряду 1163/2020 — згадує дезінформацію як загрозу, але не уточнює, звідки вона походить і як протидіяти їй.

Серед державних ініціатив для протидії дезінформації у Польщі варто виокремити NASK (Національний науково-дослідний інститут), робота якого контролюється міністерством цифрових технологій. NASK реалізує проєкти, спрямовані на боротьбу з дезінформацією, та стежить за безпекою польської комп'ютерної мережі. Тут також працює команда реагування на надзвичайні ситуації у цифровому просторі — CERT Polska. Крім цього, перевіркою фактів ще займається FakeHunter при Польському агентстві преси.

На думку експертів EUDisinfoLab, Польща не має комплексної законодавчої політики боротьби з дезінформацією. Спроби запровадити її під час COVID-19 і початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну мали обмежений ефект. Вони ґрунтувалися на ситуативних діях уряду та постійних спробах боротися з окремими фейками.

Польські спецслужби, вважають дослідники, також не мають чіткої політики щодо інформування про дезінформаційні загрози. Крім того, немає чітких інструкцій для державних установ щодо протидії дезінформації, як і відповідної інституційної інфраструктури. У 2021 році тодішній міністр юстиції Збігнев Жьобро намагався запровадити закон про свободу слова.

Він мав на меті захистити людей від спроб інтернет-корпорацій обмежити суспільні дискусії або направити їх лише в рамки, вигідні для компаній. Однак положення закону викликали обґрунтоване занепокоєння щодо можливих зловживань з боку влади.

Положення закону можуть бути використані для обмеження свободи висловлювання та захисту лише того контенту, який був вигідний партії влади (на той момент нею була «Право і справедливість»), вважають дослідники. Власне, законопроєкт ніколи так і не винесли на голосування, бо Польща готується до впровадження іншої ініціативи — закону про цифрові послуги.

Спроба запровадити закон, що обмежує іноземну власність польських медіа, також викликала суперечки. Так званий Акт Lex TVN був сприйнятий як спроба обмежити роботу приватної телемережі TVN, що належить американській компанії Discovery. Ухвалення законопроєкту парламентом викликало протести. Зрештою, президент Анджей Дуда наклав вето на закон.

Хоч низка державних органів Словаччини й зосереджує увагу на боротьбі з дезінформацією, проблемою, зазначають експерти, залишається низький рівень їхньої співпраці та координації на інституційному та процедурному рівнях. Наприклад, словацька поліція бере безпосередню участь у боротьбі з дезінформацією.

Вона спілкується з громадськістю через соціальні мережі та має спеціальну сторінку для попередження та спростування дезінформації. Рада з питань медіапослуг здійснює нагляд за дотриманням законодавства, що регулює мовлення, ретрансляцію, надання аудіовізуальних медіапослуг на вимогу, а також платформ для обміну контентом. Вона також ініціює та здійснює аналітичну роботу у сфері медіа з метою моніторингу та оцінки стану медіасередовища. Це місцевий координаційний центр для співпраці з питань регулювання медіа (включаючи соціальні медіа) в межах ЄС.

Рада з питань медіапослуг Словаччини є багаторічним учасником і лідером робочої групи Європейської групи регуляторів аудіовізуальних медіапослуг (ERGA) з питань дезінформації. В урядовому офісі Словацької Республіки було створено два ключові органи щодо питання протидії дезінформації (в рамках Апарату ради безпеки).

Департамент стратегічних комунікацій — це спеціальний підрозділ для реалізації стратегічних комунікацій. Натомість ситуаційний центр (SITCEN) був створений для збору й оцінки інформації про події, що впливають на безпекове середовище Словацької Республіки. Центр проводить аналіз, результати якого надалі передаються відповідним органам державного управління.

Управління національної безпеки (NSA) є державним органом, який займається запобіганням і моніторингом дезінформації. Наприклад, у рамках заходів, пов'язаних із ситуацією в Україні, NSA блокувала на обмежений час роботу деяких дезінформаційних вебсайтів. Центри та підрозділи, що займаються протидією гібридним загрозам, аналітичною роботою, розбудовою стійкості або стратегічними комунікаціями, також присутні в міністерстві внутрішніх справ, міністерстві оборони та міністерстві закордонних і європейських справ.

Наразі Словаччина, вважають експерти EUvsDisinfo, потребує розробки ефективнішого законодавства, яке би безпосередньо стосувалося питання дезінформації. Також у законодавстві країни відсутнє точне і юридично зрозуміле визначення дезінформації.

Однак кілька правових положень стосуються цього питання. По-перше, це стратегічні документи Словацької Республіки, що відображають небезпеку, яку становлять дезінформація та гібридні загрози. У програмній декларації уряду Словацької Республіки ідеться, що зростання гібридних загроз вимагає зміцнення потенціалу на національному рівні й активної участі країни в міжнародних зусиллях із протидії цим загрозам.

Схожий підхід до цього питання міститься і в програмі діяльності уряду Словаччини на період до 2023 року. Зокрема, вона вказує на загрози демократичним цінностям і зовнішньополітичному курсу, а також необхідність протидії гібридним загрозам, зокрема дезінформації. На це також посилаються у Стратегії безпеки Словаччини та Стратегії оборони Словаччини. Закон про медіапослуги (264/2022 Coll.), що набрав чинності з серпня 2022 року, впровадив правила для аудіовізуальних медіа, зокрема телебачення та радіо.

Чинна редакція закону накладає певні зобов'язання на постачальників аудіовізуальних медіапослуг через соціальні мережі (тікток, гугл, інстаграм або фейсбук) або їхні вебсайти. Він також передбачає обов'язок забезпечувати достовірність і точність інформації, що поширюється цими медіа. Закон встановлює та конкретизує сферу компетенції регулятора.

Він також має потенціал для впорядкування боротьби з дезінформаційними вебсайтами. Закон про кібербезпеку (69/2018 Coll.) стосується захисту критичної інформаційної інфраструктури від кіберзагроз. Закон встановлює визначення шкідливого контенту, який містить дезінформацію та інші форми гібридних загроз. Закон дозволяє блокувати шкідливий контент або шкідливу роботу, спрямовану до або з кіберпростору Словацької Республіки, а також забезпечує виконання цього рішення або здійснює блокування за запитами через Управління національної безпеки (NSA).

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну NSA заблокувало чотири дезінформаційні сайти до червня 2022 року. У 2022 та 2023 роках до закону мали бути внесені подальші поправки, щоби збільшити його ефективність у боротьбі з мовою ворожнечі, екстремізмом та оманливим контентом.

Однак поправки не пройшли через парламентський законодавчий процес. Кримінальний кодекс (300/2005 Зб.) містить положення, що стосуються поширення брехні та неправдивих новин, які можуть завдати шкоди суспільним інтересам або репутації інших осіб (наклеп). Така поведінка може переслідуватися в судовому порядку. Закон також передбачає тюремне ув'язнення у разі поширення неправдивих повідомлень. У ширшому контексті дезінформації (та її розповсюджувачів) закон також зосереджується на «мові ворожнечі» або приниженні нації, раси та переконань.

Крім того, це питання також регулює План дій із координації протидії гібридним загрозам (2022–2024 роки), який був прийнятий наприкінці 2021 року. Він базується на програмній заяві уряду на 2021–2024 роки та безпосередньо спирається на Концепції протидії гібридним загрозам Словацької Республіки (2018). Метою є посилення міжвідомчої координації та міжнародної співпраці задля реагування на гібридні дії проти Словацької Республіки та підвищення обізнаності громадськості про гібридні загрози.

Уряд Словацької Республіки також ухвалив Концепцію стратегічних комунікацій у червні 2023 року. Концепція визначає ключові принципи й теми стратегічної комунікації, визначає механізми координації та обміну інформацією, зокрема разом із представниками медіа, неурядового сектору й академічних кіл. Утім, вона працює не надто досконало та не на повну силу, вважають експерти.

Балканські країни

Через загальну політичну нестабільність, коли, починаючи з 2021 року, в країні діє уже шостий тимчасовий уряд, у Болгарії зараз відсутня послідовна державна політика протидії дезінформації на рівні створення відповідних інституцій, вважають дослідники EUvsDisinfo. Законопроєкт, запропонований у листопаді 2022 року партією «Демократична Болгарія», має на меті зобов'язати фейсбук та інші соціальні мережі видаляти профілі тролів. Він перегукується із законом про цифрові послуги, який вимагає більшої прозорості та інформації від соціальних мереж.

У листопаді 2021 року парламент Греції схвалив закон (стаття 36, 4855/2021, що замінює статтю 191) який, по суті, криміналізує поширення «фейкових новин», що «здатні викликати занепокоєння або страх у громадськості або підірвати її довіру до національної економіки, обороноздатності країни або здоров'я населення».

Кілька місцевих груп захисників громадянських прав, зокрема грецькі представники Human Rights Watch, попередили, що це може негативно позначитися на свободі преси, тому згадана поправка до кримінального кодексу була врешті-решт скасована.

У грудні 2022 року парламент ратифікував закон про створення спеціального комітету, якому доручено здійснювати нагляд за дотриманням онлайн-медіа «журналістської етики». Медіа, які не дотримуються вимог, можуть втратити державні кошти на рекламу — найважливіше джерело доходу для медіа в Греції — на термін до двох років.

У Хорватії теж немає окремих інституцій, що безпосередньо б займалися протидією дезінформації. У законопроєкті щодо мови ворожнечі, ухваленому в червні 2018 року, йшлося, що мова ворожнечі, публічні заклики до насильства та поширення фейкових новин мають бути врегульовані в одному законі (лише перші два випадки підпадають під дію Кримінального кодексу), однак реального прогресу в цьому полі досі немає, зазначають дослідники EUvsDisinfo.

Румунське законодавство не надто сильно сфокусоване на протидії дезінформації. Позови про наклеп можуть бути подані до суду, але вони рідко призводять до реальних наслідків, ідеться в дослідженні EUvsDisinfo. Умисне повідомлення або поширення неправдивих новин, даних або документів карається позбавленням волі на строк від 1 до 5 років, але тільки якщо існує загроза національній безпеці. Під час пандемії COVID-19 точилися дискусії навколо правової норми, яка б передбачала покарання за дії, що перешкоджають вакцинації. Однак виявилося, що її важко застосувати до дезінформації.

Національна аудіовізуальна рада Румунії (CNA) є єдиним офіційним органом нагляду за медіа в Румунії, який донедавна обмежувався телебаченням і радіо. Новий закон, покликаний імплементувати Директиву ЄС про аудіовізуальні медіапослуги (директива 2018/1808) у місцеве законодавство, було прийнято у червні 2022 року.

Він передбачає деякі правила, які стосуються «платформ для обміну відео». Національна аудіовізуальна рада Румунії також намагається моніторити, чи аудіовізуальні медіа «правильно представляють факти та події», а інформація є «правильною, перевіреною та поданою неупереджено і добросовісно». Хоча імплементація установи досягла певних позитивних результатів, критики вважають, що докладені зусилля є недостатніми.

Критика посилилася під час COVID-19, коли медіаексперти в Румунії відзначили політику місцевих телеканалів щодо поширення неправдивої інформації та надання публічності для суперечливих постатей, які просували неперевірені твердження щодо вакцинації або взагалі теорії змови. В інших країнах Балканського регіону немає визначеної інституційної або систематизованої законодавчої складової щодо протидії дезінформації.

Підсумовуючи, слід виокремити основні тенденції з протидії дезінформаційним впливам у розглянутих країнах. Країни Балтії зосереджують основну увагу на стратегічних комунікаціях і медіаграмотності для протидії дезінформації, а також концентруються саме на російській дезінформації. Вони ледь не найактивніше у порівнянні з іншими країнами Європи впроваджують законодавчі заходи для покарання за поширення неправдивої інформації та найактивніше співпрацюють у цій галузі з інституціями НАТО та ЄС.

Натомість країни Вишеградської групи здебільшого зосередили свої зусилля на розробці національних програм, що наголошують на інформаційній безпеці та стійкості медіа, проте ці ініціативи не є надто стабільними та залежать від політичної кон'юнктури та волі управлінців при владі. Своєю чергою зусилля з протидії дезінформації на Балканах здебільшого спрямовані на підвищення спроможності місцевих медіа та журналістів і на зміцнення загальних правових рамок для забезпечення прозорості та підзвітності.

Протидія дезінформації є критично важливою для всіх перелічених регіонів через їхнє геополітичне значення та історичну вразливість до зовнішніх впливів, особливо з боку Росії. Дезінформаційні кампанії, наприклад, у країнах Вишеградської четвірки, які вже досліджував «Детектор медіа», підривають суспільну довіру та дестабілізують ці держави зсередини. Таким чином, питання протидії дезінформації несе для згаданих країн виражено безпековий характер. Спільні зусилля та міжнародне співробітництво мають на меті ефективніше боротися із загрозами та зміцнювати стійкість суспільств цих країн до дезінформаційних атак.

Ілюстрація на головній та інфографіка: Наталія Лобач

Артур Колдомасов, Андрій Пилипенко; опубліковано у виданні Mediasapiens

Теги: російська пропаганда, российская пропаганда, НАТО, ІПСО, ИПСО, дезінформація, Дезинформация, Вишеградская группа, Балканы, Балкани, країни Балтії, страны Балтии

Марія Войтенко
Оглядач новин